

Πρόλογος

Ἡ διατύπωση Ἀρνητικῆ διαλεκτικῆ προσβάλλει τὴν παράδοση. Ὡδη στὸν Πλάτωνα ἡ διαλεκτικὴ μὲ τὸ νοητικὸ μέσον τῆς ἄρνησης ἐπιδίωκε τὴν ἀποκατάσταση ἑνὸς θετικοῦ στοιχείου· τὸ σχῆμα ἄρνηση τῆς ἄρνησης ἀργότερα κατονόμασε αὐτὴ τὴ διαδικασία ἐπιγραμματικά. Τὸ παρὸν βιβλίον θέλει νὰ ἀπαλλάξει τὴ διαλεκτικὴ ἀπὸ ἕναν τέτοιο καταφατικὸ χαρακτήρα, χωρὶς νὰ ἐπιτρέψει ὅποιαδήποτε ἀοριστία. Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ παρὰδοξοῦ τίτλου του εἶναι μία ἀπὸ τίς προθέσεις του.

Αὐτὰ πού σύμφωνα με τὴν κυρίαρχη ἰδέα τῆς φιλοσοφίας θὰ ἦταν ἡ βάση ὃ συγγραφέας τὰ ἀναπτύσσει ἀργότερα, ἀφοῦ πρῶτα ἐκθέσει πολλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα γιὰ τὰ ὅποια αὐτὴ ἡ ἰδέα δέχεται ὅτι ἀνορθώνονται πάνω σὲ μίαν ἀπόφαση. Αὐτὸ συνεπάγεται τόσο μίαν κριτικὴ τῆς ἔννοιας τῆς βάσεως ὅσο καὶ τὰ πρωτεῖα τῆς θεματικῆς σκέψης. Ἡ κίνηση τῆς τελευταίας ἀποκτᾷ τὴν αὐτοσυνειδήσή της μόνον κατὰ τὴν πραγματοποίησή της. Σύμφωνα με τοὺς κανόνες τοῦ πνεύματος, πού ἐξακολουθοῦν νὰ ἰσχύουν, αὐτὴ ἡ κίνηση χρειάζεται τὰ δευτερεύοντα.

Δέν προσφέρεται μόνον μίαν μεθοδολογία τῶν καθ' ὕλην ἐργασιῶν τοῦ συγγραφέα: σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία τῆς ἀρνητικῆς διαλεκτικῆς δέν ὑπάρχει μίαν συνέχεια ἀνάμεσα σὲ αὐτὲς καὶ τὴ θεωρία. Τὸ παρὸν βιβλίον πραγματεύεται ἀσφαλῶς αὐτὴ τὴν ἀσυνέχεια καὶ τίς ἐπιταγές πού ἐμπεριέχει γιὰ τὴ σκέψη. Ἡ μέθοδος δέν θεμελιώνεται, ἀλλὰ δικαιολογεῖται. Ὅσο τοῦ εἶναι

δυνατόν, ὁ συγγραφέας φανερώνει τὰ χαρτιά του, κάτι πού δέν συμπίπτει μέ τό παιχνίδι.

Όταν ὁ Μπένγιαμιν τό 1937 διάβασε τό ἀποπερατωμένο τό-τε μέρος τῆς *Μετακριτικῆς τῆς γνωσιολογίας*¹ –σέ ἐκείνη τήν ἔκδοση τό τελευταῖο κεφάλαιο–, ἀποφάνθηκε ὅτι πρέπει νά περάσει κανεῖς μέσα ἀπό τήν παγωμένη ἔρημο τῆς ἀφαίρεσης γιά νά φθάσει μέ συνέπεια σέ συγκεκριμένες φιλοσοφικές σκέψεις. Ἡ Ἀρνητική διαλεκτική χαράσσει τώρα ἀναδρομικά μιὰ τέτοια πορεία. Τά συγκεκριμένα συμπεράσματα στή σύγχρονη φιλοσοφία συνήθως ἦταν μόνο λαθραῖα. Ἀπεναντίας, τό παρόν κείμενο, πού σέ μεγάλη ἔκταση εἶναι ἀφηρημένο, θέλει νά ὑπηρετήσει τόσο τήν αὐθεντικότητα τῆς διαλεκτικῆς σκέψης ὅσο καί τήν ἐξήγηση τῆς συγκεκριμένης μεθοδολογίας τοῦ συγγραφέα. Ἄν στή νεότερη αἰσθητική συζήτηση γίνεται λόγος γιά τό ἀντιδράμα καί τόν ἀντιήρωα, ἡ Ἀρνητική διαλεκτική, ἡ ὁποία ἀπέχει ἀπό ὅλα τὰ αἰσθητικά θέματα, θά μπορούσε νά ἀποκληθεῖ ἀντισύστημα. Μέ συνεπῆ λογικά μέσα προσπαθεῖ στή θέση τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητας καί τῆς παντοκρατορίας τῆς ὑπερκείμενης ἔννοιας νά προβάλει τήν ἰδέα ὅσων βρίσκονται ἔξω ἀπό τόν μαγικό κλοιό μιᾶς τέτοιας ἐνότητας. Ἀφότου ὁ συγγραφέας ἄρχισε νά ἐμπιστεύεται τίς δικές του πνευματικές παρορμήσεις θεώρησε ὡς καθήκον του νά σπάσει μέ τή δύναμη τοῦ ὑποκειμένου τό ἀπατηλό κατασκευάσμα τῆς συστατικῆς ὑποκειμενικότητας· δέν μπορούσε νά ἀναβάλει πιά τήν ἐκπλήρωση αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος. Ἐνα ἀπό τὰ καθοριστικά μοτίβα του ἦταν νά ξεπεράσει μέ αὐστηρό τρόπο τόν ἐπίσημο διαχωρισμό μεταξύ τῆς καθαρῆς φιλοσοφίας καί τῆς καθ' ὕλην σκέψης ἢ τῆς τυπικῆς ἐπιστήμης.

Ἡ Εἰσαγωγή ἐκθέτει τήν ἔννοια τῆς φιλοσοφικῆς ἐμπειρίας. Τό πρῶτο μέρος ξεκινáει ἀπό τή στάθμη τῆς κυρίαρχης στή Γερμανία ὄντολογίας. Γι' αὐτή δέν ἐκφέρονται κρίσεις ἀφ' ὕψου, ἀλλά ἡ ἴδια νοεῖται μέσα ἀπό τήν προβληματική τῆς ἀνάγκης καί ἐπικρίνεται ἐκ τῶν ἔνδον. Ἀπό τὰ συμπεράσματα τό δεύτερο μέρος προχωρεῖ στήν ἰδέα μιᾶς ἀρνητικῆς διαλεκτικῆς καί τή θέση τῆς ἀπέναντι σέ μερικές κατηγορίες, τίς ὁποῖες δια-

τηρεῖ καί ταυτόχρονα μεταβάλλει ποιοτικά. Τό τρίτο μέρος ἐκθέτει μοντέλα ἀρνητικῆς διαλεκτικῆς, τά ὅποια δέν εἶναι παραδείγματα, καθὼς δέν διευκρινίζουν ἀπλῶς γενικές σκέψεις. Ὅδηγώντας σέ καθ' ὕλην σκέψεις ἐπιδιώκουν νά ἀνταποκριθοῦν καί στή θεματική πρόθεση ἐκείνων πού κατ' ἀρχάς, ἀπό ἀνάγκη, ἀναπτύχθηκαν γενικά, σέ ἀντίθεση πρὸς τή χρήση παραδειγμάτων, τά ὅποια κατὰ βάση εἶναι ἀδιάφορα. Τή χρήση παραδειγμάτων εἰσήγαγε ὁ Πλάτων καί ἀπό τότε ἡ φιλοσοφία τόν ἀκολουθεῖ. Ἐνῶ τά μοντέλα θέλουν νά διευκρινίσουν τί εἶναι ἡ ἀρνητική διαλεκτική καί ὠθοῦν τήν ἴδια, σύμφωνα μέ τήν ἔννοιά της, στήν περιοχή τῆς πραγματικότητας, συζητοῦν, περίπου ὅπως ἡ λεγόμενη ὑποδειγματική μέθοδος, κομβικές ἔννοιες φιλοσοφικῶν κλάδων γιά νά παρέμβουν κεντρικά σέ αὐτούς. Γιά τή φιλοσοφία τῆς ἠθικῆς τό ἐπιδιώκει μιά διαλεκτική τῆς ἐλευθερίας· τό κεφάλαιο «Παγκόσμιο πνεῦμα καί φυσική ἱστορία» ἐπιδιώκει τό ἴδιο γιά τή φιλοσοφία τῆς ἱστορίας· τό τελευταῖο κεφάλαιο περικυκλώνει ψηλαφητά τά μεταφυσικά ζητήματα, ὑπό τήν ἔννοια μιᾶς περιστροφῆς τοῦ ἄξονα τῆς κοπερνίκειας ἐπανάστασης μέσα ἀπό ἕναν κριτικό αὐτοστοχασμό.

Ὁ Οὐλριχ Ζόννεμαν γράφει ἕνα βιβλίο πού θά φέρει τόν τίτλο *Ἀρνητική ἀνθρωπολογία*. Οὔτε ὁ ἴδιος οὔτε ὁ συγγραφέας τοῦ παρόντος γνώριζαν προηγουμένως ὅτιδῆποτε γι' αὐτή τή σύγκλιση, ἡ ὅποια παραπέμπει σέ μιά ἀντικειμενική ἀναγκαιότητα.

Ὁ συγγραφέας ξέρει ἤδη ποιές ἀντιστάσεις θά προβληθοῦν στήν *Ἀρνητική διαλεκτική*. Χωρίς μνησικακία ἀφήνει νά χαίρονται ὅλοι ἐκεῖνοι, ἔνθεν καί ἔνθεν, πού θά διακηρύξουν ὅτι αὐτοί πάντοτε τό ἔλεγαν καί τώρα ὁ συγγραφέας τό ὁμολογεῖ.

Φρανκφούρτη, Φεβρουάριος 1966